

Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen
neuvottelukunta (ETENE)

8.2.1999

1/99

NEUVOTTELUKUNNAN KOKOUS

Aika	4.2.1999 klo 14.30-17		
Paikka	Kokoushuone Lasaretti, STM, Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki		
Läsnä	Martti Lindqvist pj	(x)	
	Risto Pelkonen vpj	(x)	
	Sinikka Lyllys	(x)	Kaisa-Sisko Määttä ( )
	Tarja Sipponen	(x)	Sirkka Puolanne ( )
	Markku Oinaala	(x)	Pirjo Pyöriä ( )
	Tapio Tervo	(x)	Erkki Torppa ( )
	Juha Metso	(x)	Ritva Valavaara ( )
	Helena Kääriäinen	(x)	Hannu Hausen ( )
	Marjatta Blanco Sequeiros	( )	Vuokko Rauhala (x)
	Erik Anttinen	(x)	Olavi Lindfors ( )
	Kaija Nojonen	(x)	Aira Pihlainen ( )
	Pekka Louhiala	( )	Juhani Pietarinen ( )
	Raimo Lahti	( )	Martin Scheinin ( )
	Marita Liljeström	( )	Raimo Pekkanen ( )
	Anneli Sarvimäki	(x)	Outi Viitaharju ( )
	Sirkku Eho	(x)	Metropoliitta Leo ( )
	Paula Kokkonen	(x)	Pirjo-Riitta Antvuori ( )
	Maija Rask	(x)	Jorma Kukkonen ( )
	Anne Huotari	( )	Pehr Löf ( )
	Liisa Hyssälä	( )	Ulla Anttila ( )
	Ritva Halila, pääsihteeri	(x)	
	Raili Holmström, osastosihteeri	(x)	

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja Martti Lindqvist avasi kokouksen toivottaen kaikki lämpimästi tervetulleeksi. Hyväksyttiin kokouksen esityslista, paitsi vaihdettiin esityslistan kohtien 5 (syksyn koulutustilaisuus) ja 6 (henkilökunnan kuormittuneisuuden ja jaksamisen vaikutus hoidon eettisyyteen) paikkaa joidenkin aiemmin kokouksesta poistuvien kokousedustajien toiveiden mukaisesti.

2. Edellisen kokouksen pöytäkirja

Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin, mutta toivottiin seuraavissa pöytäkirjoissa kiinnittämään huomiota kirjallisten ja suullisten näkökantojen huomioimiseen tasapuolisemmin.

3. Lausuntopyyntö poikalasten ympärileikkauksista ilman lääketieteellistä syytä

Asiasta oli jaettu neuvottelukunnalle esityslistan mukana lausunnot lastenkirurgeilta Sakari Wikströmiltä, Juhani Seppäselältä ja Juhani Merikannolta sekä kliinisen fysiologian professori Esko Länsimieheltä. Sosiaali- ja terveysministeriö on vastannut asiasta eduskunnan oikeusasiamiehelle ilmoittaen, että asia käsitellään terveydenhuollon eettisessä neuvottelukunnassa. ETENE:n pääsihteeri on ollut lisäksi puhelimitse

yhteydessä sekä juutalaiseen kirurgiin Hannele Steinbockiin että somalijhteisön edustajaan Farak Faisal Aliin, joista keskusteluista oli kokousedustajille jaettu erillinen muistio.

Asia herätti vilkasta keskustelua. Juutalaisen perinteen mukaan, samoin usein myös islamilaisen perinteen mukaan pojat ympärileikataan vastasyntyneisyyskaudella, jolloin häneltä itseltään ei voida saada tietoista suostumusta, vaan ympärileikkaus tehdään vanhempien vakaumuksen ja suostumuksen mukaan. Toinen ongelma on, tehdäänkö toimenpide yhteiskunnan kustantamana. Juutalaisyhteisössä toimenpide on tehty yksityisesti, jolloin kustannukset ovat 2500 - 6000 mk. Uskonnollinen vakaumus ja sen kunnioittaminen on myös tässä keskeinen asia.

Toisaalta poikien ympärileikkaus on joissain maissa hyvin tavallinen toimenpide ja siihen liittyy varsin harvoin jälkiseurauksia, joskin hankalimmissa muodoissaan nämä jälkiseuraukset ovat hyvin vakavia. Juutalaisilla ja islamilaisilla ympärileikkaus liittyy erittäin syvästi uskontoon, esim. juutalaisilla se vastaa kristittyjen kastetta. Toisaalta esim. USA:ssa 70-80 % pojista ympärileikataan riippumatta uskontokunnasta.

Useimman keskusteluun osallistuneet olivat sitä mieltä, ettei yhteiskunnan tulisi kustantaa poikien ympärileikkausta ilman lääketieteellistä syytä. Kuitenkin uskonnollinen vakaumus voisi olla perusteena toimenpiteelle hoitotoimenpiteenä, jolloin taas sille tulisi korvausperuste. Paljon kysymyksiä herätti myös suostumuskyseminen. Asia olisi helpompaa, mikäli lapset itse pystyisivät päättämään, tehdäänkö heille ympärileikkaus vai ei. Kuitenkin ympärileikkaus pyritään tekemään vastasyntyneisyyskaudella, jolloin lapsi ei sitä itse voi määrätä.

Päätettiin jättää asia vielä pöydälle. Seuraavaan kokoukseen pääsihteeri pyytää sekä juutalaiselta että islamilaiselta yhteisöltä lausunnot poikien ympärileikkauksen uskonnollisesta merkityksestä juutalaisessa ja islamilaisessa perinteessä. Samoin pääsihteeri on yhteydessä muiden pohjoismaiden vastaaviin komiteoihin ja selvittää, onko näissä ja miten käsitelty aiheetta. Pyritään myös selvittämään, mitä psyykkistä merkitystä on sillä, jos ympärileikkaus tehdään vastasyntyneisyyskautta myöhemmin.

Keskustelun tässä yhteydessä sivutessa tyttöjen ympärileikkausta todettiin sen olevan silpomista, ja Suomessa tyttöjen sukuelinten silpominen kuuluu rikoslain mukaan käsiteltäväksi vakavana pahoinpitelynä.

4. Lääketieteellinen tutkimuseettinen jaosto

Asetuksen mukaan lääketieteellisen tutkimuseettisen jaoston nimittää STM. Neuvottelukunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Valittiin jaoston puheenjohtajaksi yksimielisesti kansanedustaja Paula Kokkonen ja varapuheenjohtajaksi ylilääkäri Helena Kääriäinen. Lisäksi toivottiin, että jaostossa olisi riittävä sekä lääketieteellinen että muu asiantuntemus käsittelemään laajoja kansainvälisiä, kansallisia ja paikallisia tutkimussuunnitelmia. Neuvottelukunta kiinnitti huomiota jaoston mahdollisesti suureen työmäärään. Mikäli jaoston työmäärä kasvaa kovin suureksi, asia otetaan käsittelemään neuvottelukun-

taan ja pyritään etsimään tälle jokin ratkaisu. Painotettiin kuitenkin, että jaoston tehtävä on olla koordinoiva, ennaltaehkäisevä ja kulttuurista luova elin, jonka tarkoitus on antaa ohjeita paikallisille eettisille toimikunnille. Jaosto voi myös lakiehdotuksen mukaan delegoida tutkimussuunnitelmien käsittelyn paikallisille eettisille toimikunnille.

5. Henkilökunnan kuormittuneisuuden ja jaksamisen vaikutus hoidon eettisyyteen

Viime vuosien terveydenhuollon supistukset ovat vähentäneet hoitohenkilökuntaa kaikkialla terveydenhuollossa. Terveydenhuollon henkilökunnan väsymisestä ja uupumuksesta on valmistunut viime kuukausien aikana useitakin raportteja, joista TEHY:n raportti hoitohenkilökunnan uupumuksesta ja sen vaikutus esimerkiksi hoitovirheisiin julkistettiin syksyllä 1998, ja tammikuussa julkistettiin Työterveyslaitoksen ja Suomen Lääkäriliiton yhdessä tekemä tutkimus lääkäreiden jaksamisesta.

Uupumiseen on osoitettavissa monia syitä: Yleinen vaatimustaso on noussut, ja näinollen terveydenhuolloltakin odotetaan enemmän palveluita kuin ennen, sillä potilaat osaavat vaatia oikeuksiaan. Potilaiden palaute on nykyisin nopeaa ja joskus jopa aggressiivista. Olisi tärkeää saada potilaiden kasvanut aktiivisuus kanavoiduksi omavastaisuudeksi ja yhteistyöksi. Taloudelliset supistukset ovat kasanneet enemmän töitä vähemmille käsille, ja työntekijän sairastuessa ei välttämättä voidakaan hankkia sijaista vaan työmäärä säilytetään paikallaoleville. Turvallisuus on toisinaan koetuksella väkivallan ja huumeiden käytön lisääntyessä. Huono johtaminen aiheuttaa ylimääräistä työtä ja huonon työn hallinnan kautta uupumusta. Sairaalat ovat hierarkisia yhteisöitä ja niiden ilmapiiri saattaa muuttua etäiseksi ja huonoksi. Kiireen lisääntyessä paineet kasvavat ja hoitovirheen riski nousee, ja suhtautuminen potilaaseen yksilönä voi joutua uhanalaiseksi. Riittämättömyyden tunne aiheuttaa uupumista ja uupuminen kyynistymistä ja masennusta sekä etäännyttä työstä ja kanssaihmisistä. Pätkätyöt ovat uhka hoitosuhteiden jatkuvuudelle. Perustason hoitohenkilökunnan korvaaminen erikoissairaanhoidajilla vastaa tason noston vaatimukseen mutta lisää kustannuspaineita.

Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä on tehty selvitystä työilmapiiristä v. -94 lähtien. Mittareina on käytetty työn mielekkyyttä, ihmissuhteita työssä, itsensä kehittämisen mahdollisuuksia, palkkausjärjestelmää, tiedotusta jne. Vuosittain tehtävässä selvityksessä v. 98 todettiin pieni mutta tilastollisesti merkitsevä muutos parempaan sairaanhoitopiirin henkilökunnan kokiessa vaikutusmahdollisuutensa työhönsä lisääntyneen. Shp:ssä on kiinnitetty huomiota johtajuuteen, ammatilliseen osaamiseen sekä työilmapiiriin, joissa on saatu aikaan parannusta.

Olisi tärkeää saada mahdollisimman pätevää ja kattavaa tutkimustietoa uupumuksesta ja sen vaikutuksesta hoidon eettisyyteen.

Jotta pystyttäisiin riittävästi ylläpitämään eettisiä arvoja terveydenhuollossa, tulisi varmistaa riittävät työntekijäresurssit. Potilaan kuunteluun ja tarpeelliseen hoitoon tulisi antaa riittävästi aikaa. Hoidosuhteiden jatkuvuuteen tulee panostaa. Työn organisointiin ja siihen, että henkilökunta tuntee pystyvänsä vaikuttamaan omaan työhönsä riittävässä määrin tulee kiinnittää huomiota, sillä tämä vaikuttaa työssä jaksamiseen. Koulutus

ja hyvän ammattitaidon ylläpitäminen lisää työssä jaksamista. Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen lisää potilasturvallisuutta ja myös henkilökunnan jaksamista. Potilas tulisi ottaa mukaan häntä koskeviin hoitopäätöksiin. Turvallinen työympäristö (vartijat, tekniset apuvälineet) tulisi taata terveydenhuollon työntekijöille.

Keskustelun yhteydessä esitettiin harkittavaksi terveydenhuollon eri ammattiryhmille tarkoitettujen yhteisten eettisten ohjeitten laatimista.

6. Syksyn koulutustilaisuus

Keskusteltiin syksyllä järjestettävän seminaarin aikatauluista ja aiheista. Ehdotettiin koulutus- ja keskustelutilaisuutta eettisille toimikunnille, myös priorisointi ja työntekijöiden jaksamisen problematiikka voisi olla seminaarin aiheita. Aihe ja aikataulu lyödään lukkoon seuraavassa kokouksessa. Seminaari olisi järkevää toteuttaa yhden päivän mittaisena.

7. Seuraavan kokouksen aiheet

Maaliskuun kokouksessa keskustellaan tässä kokouksessa pöydälle jätetyistä asioista. Sen lisäksi kokouksen pääaiheena olisi laki keinoalkuisesta lisääntymisestä, ja keskustelun pohjana sitä koskeva lakiesitys. Toukokuun kokouksen pääaihe olisi hoidon priorisointi pohjana Hana-saarella helmikuussa pidettävä priorisointikokous. Ehdotettiin kokouksissa käsiteltäväksi myös elämän loppuvaiheen ja ikääntymiseen liittyviä eettisiä ongelmia, mikä aihe tulee neuvottelukuntaan syksyllä 99.

8. Muut asiat

Keskusteltiin kokousten pöytäkirjojen ja esityslistojen jakelusta. Kovin laajaa jakelua neuvottelukunnan ulkopuolisille tahoille ei katsottu mielekkääksi, koska työmäärä tällöin voi paisua mahdottomaksi. Toisaalta eri potilasjärjestöjen mielenkiinto kohdistuu vain osaan esilläoleista kysymyksistä, jossa mielessä esityslistojen ja pöytäkirjojen laaja jakelu lienee myös turhaa. Puheenjohtaja ja sihteeri sekä myöt ETENE:n jäsenet voivat tiedottaa neuvottelukunnassa käsitellyistä teemoista ja niiden pohjalta käydyistä keskusteluista. Neuvottelukunnalle on suunnitteilla www-sivut, josta yleisö voi halutessaan saada tietoa ETENE:n toiminnasta ja ottaa myös kantaa esillä oleviin asioihin. Web-sivuille toivottiin myös linkkejä muualle vastaaviin organisaatioihin, jolloin sivut palvelisivat niillä vierailevia kävijöitä myös informaatio-kanavana.

9. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja kiitti aktiivista kokousväkeä ja päätti kokouksen klo 17.

Martti Lindqvist
ETENE:n puheenjohtaja

Ritva Halila
ETENE:n pääsihteeri